A black and white portrait of an elderly man with glasses, wearing a suit and tie, looking slightly to the right. The background is dark and textured.

Dr. Gyökössi Endre
1913–1997

Bacsó Benjámín

A PASZTORÁLPSZICHOLÓGIA KIALAKULÁSA ÉS RÖVID FEJLŐDÉSE MAGYARORSZÁGON

Bevezetés

A XX. század közepe óta növekvő érdeklődés mutatkozik a pasztorálpszichológia témája iránt. Cikkemben a magyarországi pasztorálpszichológia történetének vázlatos ismertetését vállalom. Tekintettel saját magam felekezeti elköteleződésére, a protestáns egyházakat vizsgálom ebben a tekintetben. Nem tudok részletes képet adni erről a témáról, mert a téma feldolgozása protestáns körökben részleges pusztán. Alapvetően maga a „pasztorálpszichológia” kezdetét a szakirodalom az 1920-as évekre teszi. Ekkor kezdtek el egy amerikai kórházban A. T. Boisen lelkész ösztönzésére

orvosok és lelkigondozók rendszeresen együttműködni.¹ Európában sokkal „terheltebb” volt a pszichológia és a teológia kapcsolata. Alapvető szembenállás jellemezte hosszú évtizedekig a két terület képviselőit. Ha pedig magyarországi helyzetét nézzük a pasztorálpszichológiának, akkor nagyon sokatmondó megállapítás: „Az európai fejlődéshez viszonyítva Magyarországon a pasztorálpszichológia legalább egynemzedéknyi lemaradásban van. Valójában mi még az alapkérdések

1. Hézsér Gábor: A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve (Budapest: Kálvin, 1995), 14. o.

„Ma is sokan úgy emlegetik, mint »Bandi bácsi«, hiszen olvasói gyakran úgy érezték, egy a közeli ismerőseik közül, akit jól ismernek.”

tisztázásánál tartunk”² – írja Németh Dávid 2010-ben. Az eltelt 12 évben lassú változások történtek ezen a területen is. Talán éppen ott érhető tetten ez a változás, ahol Németh korábban a lemaradás okát látta, vagyis hogy az egyházak tagjai és lelkipásztorai erősen pszichológiaellenes felfogással rendelkeztek. Ez a szembenállás oldódni látszik. Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy hogyan fejlődött a pasztorálpszichológia a magyar viszonyok között. Röviden írok az intézményesüléséről, de előtte a legnagyobb hatást kiváltó képviselőiről, a protestáns szempontból kiemelkedő jelentőségű pasztorálpszichológiai alakokról, a református Gyökössi Endréről, Boross Gézáról és az evangélikus Bodrog Miklósról.

Gyökössi Endre (1913–1997) és a „paraklétikus lelkigondozás”

Protestáns oldalon széles körben ismert és elismert Gyökössi Endre munkássága. Őt tekinthetjük a hazai pasztorálpszichológia meghonosítójának. Ha áttekintjük tanulmányait, közelebb kerülünk pasztorálpszichológiai szemléletének kialakulásához. 1936-ban elvégezte a teológiát, illetve ezzel párhuzamosan pszichológiából abszolutóriumot szerzett, majd három évvel később lelkésszé szentelték. 1946-ban a „pszichopedagógia” doktorává avatták, majd 1950-ben teológiai segédtudományokból (pedagógia-pszichológia és valláspszichológia) magántanári oklevelet szerzett. Vagyis képzettsége és elhivatottsága kéz a kézben járt már kezdettől fogva.

Gyökössi Endre úttörő munkájáról Németh Dávid summásan így vélekedik:

„Gyökössi Endre vállalkozott arra, hogy az úttörő munkát elvégezze a hazai lelkigondozás számára: összegyűjtse, teológiai vizsgálat alá vonja mindazokat a lélektani felismeréseket és elméleteket, amelyek segíthetik a lelkigondozó munkáját; ismertesse azokat a módszereket, amelyek a lelkigondozásban felhasználhatók. Vállalta, hogy tanácsadó, felvilágosító írásaival alaposabb önismerethez, emberismerethez, lélektani műveltséghez juttatja a keresztyén embereket.”³

2. Németh Dávid: „A pasztorálpszichológia aktuális kérdései hazánkban”, Református Egyház (2010. május), 133–137. o.

3. Németh Dávid: „Gyökössi Endre pasztorálpszichológiája” in Mennydörgésnek rejtekében (Pápa: PRTA, 2005), 118. o.

Ennek is köszönhető, hogy széles körben ismertségre tett szert, valamint ma is sokan úgy emlegetik, mint „Bandi bácsi”, hiszen olvasói gyakran úgy érezték, egy a közeli ismerőseik közül, akit jól ismernek.

Pasztorálpszichológiai megközelítését jellemzi az általa gyakorolt „paraklétikus lelkigondozás” és „egyszemélyes szolgálat”, melynek lényegét több művében, többek között a *Magunkról magunknak* című munkájában foglalta össze. Ennek alapigéje:

„Szeretném, ha tudnátok, mennyit küzdök értetek és a laodíceiakért; és mindazokért, akik engem nem ismernek személyesen, hogy szívük felbátorodjék, összeforrva szeretetben, és eljussanak a teljes bizonyossághoz vezető ismeret egész gazdagságára: az Isten titkának, Krisztusnak ismeretére.” (Kol 2,1–2)

Különösen is fontos a „szívük felbátorodjék” kifejezés,

„tehát a Szentlélek által való szolgálat ez. Ezért nevezem paraklétikus, erősítő, vigasztaló, bátorító lelkigondozásnak vagy valakivel való paraklétikus együtt létnek. Így volt együtt Fülöp az etióp főemberrel. Ezt a szolgálatot végezte Pál apostol is.”⁴

Gyökössi hitvallásában rendkívül fontos az egészséges ember hármasságának kapcsolódása: „egészséges kapcsolódásom van a transzcendenssel, az immanenssel és a homo sapiensszel.”⁵ Ez a hármasság tehát azt jelenti, hogy az ember Istennel, saját magával és az embertársaival is egészséges módon kapcsolódik össze.

„Tapasztalatom – mondja Gyökössi – és meggyőződés, hogy ha az egyik kapcsolat megromlik, valamiképpen megromlik a másik kettő is.”⁶

Visszatekintve azt állapítja meg, hogy „hol az egyik, hol a másik kapcsolatot hangsúlyozták túl”. Vagyis nem találták meg ennek az egyensúlyát.

A „paraklétikus lelkigondozás” kontextusában az „embernek embere” kapcsolódás valósul meg. A lelkigondozott és a lelkigondozó találkoznak, ebben a találkozásban pedig fontos követelmény a partnercentrikus gondolkodásmód. Gyökössi Endre életápolási programjában a lelkigondozó háromféle módon járulhat hozzá, hogy gondozottja megvigasztalt élethez

4. Gyökössi Endre: *Magunkról magunknak* (Budapest: Szent Gellért, 2011), 265. o.

5. Uo.

6. Uo.

„Bodrog gondolkodásában is kiemelt szerepet kap, hogy a pszichológiai ismeretekkel az egyházi közösséget szeretné gazdagítani.”

jusson: elmélyítés, tartalommal telítés és kapcsolatápolás útján.⁷ Ehhez Gyökössy három módszert javasol: betájolás, döntésre inspirálás és „katarzishoz segítség”.⁸

Itt kell megjegyezni, hogy Gyökössy gondolkodására nagy hatással volt C. G. Jung, Victor E. Frankl és Carl Rogers is. Ugyanakkor érdekes, hogy a Magunkról magunknak első kiadásában még hiába keressük V. Frankl nevét, ugyanis csak a 80-as években bukkan fel Gyökössy írásaiban.⁹ Pasztorálpszichológiai hitvallásának megfelelően használja fel Frankl gondolatait is:

„Az Ige vezetése mellett mindent fel kell használnia, hogy jobb, eredményesebb lelkigondozást, életápolást végezhesen, és másokat is erre inspiráljon.”¹⁰

Elősorban azokat a gondolatokat emeli ki, amelyekre a szolgáló lelkésznek szüksége lehet szolgálata során. A leggyakrabban idézett frankli gondolatok: az „egzisztenciális frusztráltság következtében előálló egzisztenciális vákuum” fogalma és a „paradox intenció” terápiás módszere.

A fentebb említettek fényében érdekes összehasonlítást kínál Németh Dávid, aki a következőképpen értékeli Gyökössy szerepét:

„Gyökössy szerepe a magyar lelkigondozás történetében szinte megegyezik Haendlerével német nyelvtérületen. Mindketten úttörők voltak abban, hogy úgy próbálták párbeszédbe hozni egymással a teológiát és a pszichológiát, hogy egyiket sem erőltették a másikra, és ezt olyan időben tették, amikor az idegenkedés a két tudomány között éppen a csúcson járt.”¹¹

Vagyis nemzetközi kitekintésben van párja Gyökössy munkásságának, hazai viszonylatban azonban „páratlannak” minősíthető.

Bodrog Miklós (1929–2009) mélylélektani megközelítése

A pasztorálpszichológia itthoni megjelenésének másik nagy alakja az evangélikus Bodrog Miklós, aki leginkább és elősorban C.G. Jung mélylélektani ismerete-

Bodrog Miklós (1929–2009)

inek népszerűsítőjeként és számos ezzel kapcsolatos írás szerzőjeként ismert. Ahogy megemlékezésében Haefenschér Károly írta, Bodrogot a magyar „Jung-szakértő” megtisztelő címmel is illették (többek között Linczényi Adorján, Jánossy István és más Jung-kutatók), az álmvilág területén pedig „nagyyszerű felfedezéseket tett”.

Bodrog a diakónia területéről közelíti meg a mélylélektan fontosságát:

„a mély és széles értelemben vett diakónia az egyetlen út, amelyen megközelíthetjük témánkat, hiszen ez biztosítja s egyszersmind követeli meg a kétirányú közlekedést, vagyis azt, hogy hozni is akarjunk, mégpedig a közösségnek, amit csak lehet.”¹²

Vagyis Bodrog gondolkodásában is kiemelt szerepet kap, hogy a pszichológiai ismeretekkel az egyházi közösséget szeretné gazdagítani. Ezt különösen is a lelkészek számára tartja fontosnak:

„annyi mindenesetre kívánatos, hogy lélektani alapműveltséggel minden lelkész rendelkezzen, alaposabban pedig legalább egyesek mélyedjenek bele.”¹³

Ugyanakkor nem elvtelen, hanem megfontolt tanulásra biztat:

12. Bodrog Miklós: „Szolgálatunk és a mélylélektan”, *Lelkipásztor* (1973. március), 151. o.

13. Uo., 158. o.

7. Németh: „Gyökössy Endre pasztorálpszichológiája”, 121. o.

8. Gyökössy, 289–290. o.

9. Németh: „Gyökössy Endre pasztorálpszichológiája”, 123. o.

10. Gyökössy, 7. o.

11. Németh Dávid: „Jung hatása a pasztorálpszichológiára”, *Embortárs* (2013/3), 215. o.

„Boross Géza gondolkodása túlmutat a református egyház keretein. Műveit szélesebb körben alkalmazták a teológiai oktatásban, cikkei szaklapokban is több helyen megjelentek.”

„Azt vegyük észre, hogy kitől mit érdemes megtanulnunk. Jung elég sok teológiai apropóval lep meg, ami nem is baj, ha meggondolkoztat bennünket, de azért teológiát tanulni mégsem őhozó iratkozunk be. Pszichológiai látásmódot viszont inkább tanulhatunk tőle, még ha panteisztikus-misztikus vallásosságát nem is vallhatjuk magunkénak.”¹⁴

Vagyis itt is megjelenik, hogy a teológia és a pszichológia párbeszédében a lelkésznek tisztában kell lennie, kitől és mit várhat.

Bodrog szemléletmódjának maradandó pozitívuma, hogy egészséges szelekcióval vonta be a mélylélektani ismereteket a hazai lelkigondozói munkába. Jung népszerűsítésével nemcsak az egyháznak, hanem azon túl egy szélesebb közönségnek is tudott maradandó könyveket nyújtani, melyeket fordítóként vagy íróként jegyzett.

Boross Géza (1931–2010) gyakorlati teológiai gondolatai

Lelkészként, majd pedig tanárként a református Boross Géza¹⁵ poimenikával kapcsolatos munkái is hozzájárultak a magyarországi pasztorálpszichológia kibontakozásához. Gyakorlati teológus révén kiemelten foglalkozik a lelkészek szerepével. Meglátásom szerint kiemelt figyelmet fordít a lelkészek önismeretének kérdésére. Tanulságos megfigyelése, hogy:

„A lelkész életrajzának három rétege van: a szociális, a vallásos és a teológiai réteg.”¹⁶

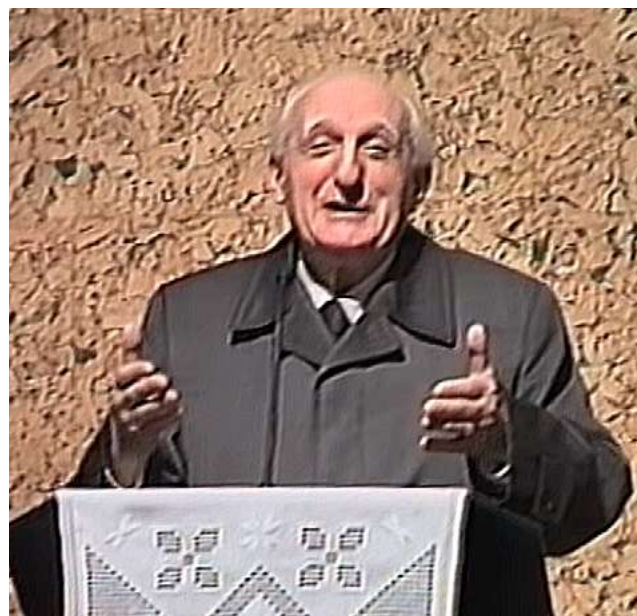
A szociális réteghöz kapcsolódnak a lelkész szocializációja során szerzett élmények, vagy ahogyan ő írja:

„A szociális életrajz azoknak a környezeti hatásoknak a leírása, melyek rendszerint maradandó nyomot hagynak a lelkész életén.”¹⁷

Szintén itt jegyzi meg:

„A lélektani megfigyelések szerint sok lekipásztor életének a házassága az Achilles-sarka.”¹⁸

A vallásos életrajz tekintetében a hitéleti tapasztalatokat érti, ahol kritikát is megfogalmaz a lelkészek

Dr. Boross Géza (1931–2010)

ezen tapasztalatai kapcsán. A harmadik a „teológiai réteg”, amelyet megnevez. Itt arra utal, hogy kik tanították, hol tanult a lelkész, vagyis egészen egyszerűen kik lehettek a példaképei vagy jelentősebb hatással rá.

Boross Géza gondolkodása túlmutat a református egyház keretein. Műveit szélesebb körben alkalmazták a teológiai oktatásban, cikkei szaklapokban is több helyen megjelentek. Hatása abban áll, hogy „tananyag-szerűen” összegyűjtötte a legfontosabb ismereteket, majd azokat érthetően foglalta össze, főleg a pasztoráció szempontjából.

Intézményesülés

Ami a magyarországi pasztorálpszichológia háttérintézményeinek kiépülését illeti, jelentősebb fejlődés történt az elmúlt két évtizedben. Hézszer Gábor és Németh Dávid sokat tettek azért, hogy a pasztorálpszichológiának megfelelő hazai és külföldi kapcsolatai legyenek, illetve segítették az intézményesülést is. A Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karán (illetve annak elődjén) már 1990 óta van pasztorálpszichológiával foglalkozó tanszék,¹⁹ amelyet hosszú időn keresztül éppen Németh Dávid vezetett.

14. Uo., 158–159. o.

15. „Dr. Boross Géza (1963–1984)”, <http://torokor.hu/lelki-pasztoraink/3> (letöltés ideje: 2022. 05. 09.).

16. Boross Géza: *Pasztoráltheológia* (Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar, 1997), 74. o.

17. Uo.

18. Uo., 75. o.

19. <https://htk.kre.hu/index.php/karunkrol/tanszekek/vallaspedagogiai-es-pasztoralpszichologiai-tanszek.html> (letöltés: 2022. 05. 09.).

„Igen kevesen foglalkoztak a magyar pasztorálpszichológia történetével.”

Meg kell említeni olyan szervezeteket, amelyek a „szakemberek szakmai szervezeteként” működnek. Ide tartozik az 1992-ben alapított Magyar Pasztorálpszichológiai Társaság, valamint a református Gyökössy Endre Lelkigondozói és Szupervízori Intézet.²⁰ Szintén jelentős lépés volt a hazai intézményesülési folyamatban, amikor az 1990-es évek közepén alakult meg a Doktorok Kollégiuma Pasztorálpszichológiai Szekciója.

Szintén a lelkigondozás területén aktív a Keresztény Lelkigondozók Ökumenikus Egyesülete és a Református Lelkigondozók és Szupervízorok Közhasznú Egyesülete is. A Sárospataki Református Teológiai Akadémián és a Püskösdi Teológiai Főiskolán elindult felsőfokú szakképzés keretében a pasztorálpszichológiai képzés, utóbbin pedig 2010-től létezik a pasztorálpszichológiai tanszék.²¹

Befejezés

Dolgozatomban az első időszak jelentősebb három alakját szerettem volna kiemelni, majd az intézményesülést röviden bemutatni. A terjedelmi kritériumok miatt is úgy látszott jónak, hogy kiemelek néhány jelentősebb személyiséget, majd pedig röviden bemutatom az intézményesülés jelenlegi állását. Azért is láttam fontosnak ennek a rövid kutatásnak az elvégzését, mert igen kevesen foglalkoztak a magyar pasztorálpszichológia történetével. Ezzel a rövid áttekin-téssel remélem, hogy valamelyest sikerül segítenem a tájékozódást ebben a témában is.

Bibliográfia

- ◆ Bodrog Miklós: „Szolgálatunk és a mélylélektan”, *Lelkipásztor* (1973. március).
- ◆ Boross Géza: *Pásztoráltheológia* (Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar, 1997).
- ◆ Gyökössy Endre: *Magunkról magunknak* (Budapest: Szent Gellért, 2011).
- ◆ Hézsér Gábor: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve* (Budapest: Kálvin, 1995).
- ◆ Izsák Norbert: „A pasztorálpszichológia története” in *Autokeirikus pasztorálpszichológia* (Budapest: Püskösdi Teológiai Főiskola, 2012).
- ◆ Németh Dávid: „Gyökössy Endre pasztorálpszichológiája” in *Mennydörgésnek rejtekében* (Pápa: PRTA, 2005).
- ◆ Németh Dávid: „Jung hatása a pasztorálpszichológiára”, *Embertárs* (2013/3).
- ◆ Németh Dávid: „A pasztorálpszichológia aktuális kérdései hazánkban”, *Református Egyház* (2010. május), 133–137. o.

Internetes hivatkozások

- ◆ <https://htk.kre.hu/index.php/karunkrol/tanszekek/vallaspedagogiai-es-pasztoralpszichologiai-tanszek.html>
- ◆ <http://torokor.hu/lekipasztoraink/3>

20. Izsák Norbert: „A pasztorálpszichológia története” in *Autokeirikus pasztorálpszichológia* (Budapest: Püskösdi Teológiai Főiskola, 2012), 138. o.

21. Uo.